

SAMMANFATTNING

Flygeleverna, s.k. CRT-elever, vid en JAS 39 Gripendivision ingående i Norrbottens flygflottilj, F21 i Kallax genomförde vid tidpunkten för händelsen ett utbildningsskede som omfattade manövrerande luftstrid med flygplan JAS 39 C.

Vid inledningen till händelsen flög en jaktrote, med eleven och en instruktör i formering med eleven till höger i flygriktningen på ca 14 000 fot och mötte målflygplanet som låg på något högre höjd. Efter mötet hade eleven, som hade fått uppgiften att anfälla, svårt att återfå visuell kontakt med målflygplanet och blev vid kontakt osäker på om målflygplanet var på väg mot honom eller från honom. Eleven svängde då flackt vänster för att visa sin avsikt att svänga innanför målets flygbana. Föraren i målflygplanet hade förlorat den visuella kontakten med båda flygplanen i jaktroten då dessa passerade in i målflygplanets visuellt blinda baksektor. Därefter återfick målflygplanets förare endast visuell kontakt med rotechefen i jaktroten och fortsatte därför svängen för att försöka uppnå ett skjutläge bakom rotechefen.

I ett sent skede insåg eleven att han och målflygplanet skulle komma mycket nära varandra och genomförde en undanmanöver. Målflygplanets pilot upplevde elevens passage framför honom genom att det under en bråkdel av en sekund blev ”svart i cockpit”. Målflygplanets förare bedömde passageavståndet till 2-3 flygplanlängder, dvs. ca 30-45 meter. Efter tillbudet meddelade eleven på radio att övningen skulle avbrytas av flygsäkerhetsskäl.

Utredningen har visat att den aktuella elevkullen drabbats av avbrott och förseningar i sin utbildning som inte hade kunnat återtats inom ramen för planerade utbildningssteg mot bakgrund av tillgängliga resurser. Detta fick bl.a. till följd att eleverna i kullen överfördes till sina förband med en kunskaps- och erfarenhetsnivå som understeg det planerade.

Utbildningen till och arbetet som stridsflygpilot erfordrar inte enbart teoretiska kunskaper utan särskilt också förmågan att agera och fatta snabba beslut. Övning som går ut på att förstärka reflexmässiga handlingar och bedömningsförmåga, bygger på repetition och regelbundenhet. Avbrott och bristande kontinuitet i utbildning som innehåller sådana praktiska övningar utgör därför en riskhöjande faktor när färdigheterna ska övas eller tillämpas i verksamheter med mycket höga krav på säkerhet om inte övningarna anpassas noga till den enskilde elevens förutsättningar.

Händelsen orsakades av att eleven inte erhållit en sådan flygutbildning att denne uppnått de förväntade kunskaps- och förmågekraven som var nödvändiga för att genomföra övningen med bibehållen säkerhet. Bakomliggande orsak till händelsen var att de inblandade flygförbanden inte hade tillförts tillräckliga resurser av Försvarsmaktens högkvarter för att kunna genomföra stridsflygutbildningen inom givna tidsramar och med tillräcklig kontinuitet.

Säkerhetsrekommendationer

SHK rekommenderar Militära flyginspektionen att:

- Tillsä till Försvarsmakten skapar rutiner för att tidigt upptäcka och på ett tydligt sätt omhänderta konsekvenser av uppkomna störningar vid flygutbildning så att dessa inte påverkar säkerheten i genomförandet. RM 2015:01 (R1)

- Undersöka om den i LML fastställda metoden för att säkerställa balans mellan uppgifter och resurser är effektiv och tillämpas på rätt sätt för att uppnå syftet. RM 2015:01 (R2)
- Tillse att en fastställd metod tillämpas vid överlämning av flygelever, så att mottagande förband inför den fortsatta utbildningen erhåller tillräcklig kunskap om elevernas utbildningsstatus och individuella förutsättningar. RM 2015:01 (R3)
- Överväga och om lämpligt vidta åtgärder för att i framtid öka den visuella signaturen hos JAS 39, RM 2015:01 (R4)
- Tillse att utbildningsanvisningar för stridsflygutbildning detaljeras i högre grad, så att flygtjänstledande personal erhåller ett bättre stöd för utformning av enskilda flygövningar avseende stegringstakt, övningsutformning, begränsningar och flygsäkerhetsrisker RM 2015:01 (R5)
- Överväga att fastställa särskilda krav på utbildningsnivå, erfarenhet och erhållen flygtid för instruktörer vid flygutbildning. RM 2015:01 (R6)
- Utredda och om lämpligt införa en mer sammanhållen flygutbildning i syfte att öka de flygsäkerhetsmässiga fördelarna och möjligheterna att omhänderta bristande resurser i flygutbildningen. RM 2015:01 (R7)